

dôvodena. Vnútrná obsahovosť druhov, založená na špecifickom materiáli a technike, spätne prítakáva východiskovému tvrdeniu, že sa všetky zložky diela zúčastňujú na jeho obsahu. Identita druhu ako špecifického obsahového poľa je aj kruhovým vysvetlením myšlienky o dejinách umenia ako dejinách druhov, ktorá je vo Vipperových dôvodeniach potenciálne obsiahnutá. Je zdôvodnením historickej skutočnosti, že rôzne doby volia a uprednostňujú rôzne druhy umenia. Bez ich vnútornej a obsahovej identity by to bolo bez zmyslu. V pozadí všetkých týchto myšlienok je predpoklad inherentnej psychologickéj konštantnosti, resp. potenciality, ktorá umožňuje bezprostredné chápanie diel dávno minulých dôb a ich výrazový výklad. Pri posudzovaní adekvátnosti umeleckohistorického poznania sme do tejto psychologickéj, bezprostrednej „pochopiteľnosti“ (prístupnosti) — nech akokoľvek okľukou cez dokumenty či konštrukcie — zahrnutí. Priame psychologické porozumenie tvorí posledné kritérium. V konečnom dôsledku rozhoduje, nakoľko je výklad komplexný. Čím kvalitnejšie vysvetlenie, tým menej ponecháva mimo svojej interpretácie.

Dejiny umenia vo Vipperovom chápaní ako špecificky stvárňované poznanie a sociálne vedomie nie sú jednotným prúdom, v ktorom rôzne druhy umenia rôznym spôsobom formujú spoločne poznávané. Odohrávajú sa vo viacerých prúdoch, keď každý umelecký druh sa práve v dôsledku svojej špecifickej identity a obsahovej potenciality špecializuje na odlišnú sféru skutočnosti. Tým je daná nenahraditeľnosť každého z umeleckých druhov a nakoniec i umenia ako celku voči iným sféram poznania. Umenie sa nechápe ako dodatočná ilustrácia predmetu poznaneého mimo jeho rámca. Význam umenia tkvie v jeho schopnosti samostatne a špecificky poznávať; spoznávať cestou stvárňovania; v schopnosti spojiť poznávanie a vyjadrovanie (pôsobenie) — a to práve stvárňovaním. (To je i most medzi poznaním a svetonázorom.) Vďaka tejto jednote poznania a stvárnenia, poznania a pôsobenia, poznania a vyjadrenia obsah umeleckého poznania sa stáva špecifickým a umenie spoločensky nenahraditeľným a sociálne významným.

K hlavným predmetom umeleckého poznania patrí podľa autora hmota, priestor a čas. Vipper venuje osobitnú pozornosť poslednému z nich práve preto, že čas je statickou povahou výtvarných umení zdanlivo nezachytiteľný.²⁰ Dochádza k presvedčeniu, že výtvarné diela sú napriek svojej nemennosti schopné stelesňovať čas, ba že protirečenie medzi statickou štruktúrou diela (napríklad obrazu), nehybným zobrazením a pohyblivým charakterom zobrazeného patrí k základu života diela. V dejinách stelesňovali umelecké diela nielen rôzne ponímania hmoty, človeka, priestoru a ich vzťahov, ale i rozmanité chápania času. Tak ako v ostatných obsahoch, aj v poňatiach času sa uskutočňoval rôzny svetonázor. Vipper podrobne analyzuje premeny chápania času v umení a porovnáva ich s dobovými filozofickými koncepciami času. Dospieva k zisteniu troch historických zákonitostí: 1. Vývin umenia vedie k zliatiu času a priestoru. 2. Vývin prebieha od chápania času a priestoru ako objektívnych foriem k ich ponímaniu ako foriem myslenia a vnímania. 3. V čase vzniku slohu prevláda v umení problém priestoru nad problémom času, aby v záverečných fázach slohu prevládol nielen problém času, ale dokonca jeho chápanie ako mnohorozmerného fenoménu, neskôr ako okamihu, ako pomíjania, až po chápanie času ako subjektívneho prežívania a rozplynutie sa predmetnosti v ňom. Tieto zistenia sa sústreďujú na čas ako predmet znázornenia. Vipper k nim dospieva podrobnou analýzou konkrétnych umeleckých diel v priebehu dejín od starého Egypta po prelom 19. a 20. storočia.

U Vippera umelecké poznanie nielenže netvorí jediný kumulatívny prúd, nielenže sa člení podľa foriem poznania, ale je poznaním bytostne súvisiacim s dejinne sa meniacimi svetonázormi. Poznanie ako svetonázorová funkcia a spoločenské vedomie nepodlieha výlučne rozmeru progresívneho narastania, ale funguje aj ako uskutočňovateľ dejín. Tým sa Vipper vyhol tak zjednodušenému, vulgárnemu progresivismu (keď sa dejiny umenia javia ako narastajúce poznanie, čo má za následok normativizmus a kult prítomnosti ako vrcholu umeleckých dejín), ako aj relativizmu (dejiny umenia iba ako strieda-